

25.67x17.77	1	עמוד 17	כותרת - הארץ	14/04/2021	76916079-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצייונות - 80790					

משהו לא מסתדר, הגיע הזמן לשנות

איתן אדרס וראובן גל

לא בכל יום מתעוררת אומה להודמנות לחר"ל לל שינוי. בכלל, בודדות ההודמנויות שניתנות לאומה להגדיר את עצמה מחדש. ואולי זה מה שישראל זקוקה לו ביותר בימים אלו. בשנתיים האחרונות ניתנו לאורחי המדינה ארבע פעמים הודמנויות כאלו, בארבע מערכות בחירות שנחתו עליהם די בכ"פ. כאלו משהו צייר את דגל המדינה בנגטיב והפך את צבעיו מכחול לבן לשחור בוהק, ובמערכת הבחירות האחרונה שוב טרף את כל הקלפים. ואולי צריך להתעורר ולשנות את השיטה. לשנות את הרעיון המסדר שהביא להקמת המדינה לפני 73 שנים, ונדמה שהוא כבר לא עובד יותר.

משהו לא מסתדר בשיטה שמתבססת כבר שנים על אותה אג'נדה, וש במקום שתוביל את העם לעתיד צומח, על יסודות חברתיים של כבוד וערכות הדדיות, דווקא מעמיקה את השסע והקיטוב בחברה הישראלית. תוסיפו לכך את מגפת הקורונה ותקבלו משבר כלכלי, חברתי-תרבותי, שמתחיל לאיים על יציבות הקיום הצייוני, שספק אם האבות המייסדים של המדינה הזאת חשבו עליו.

הצורך לבחון מחדש שאלות יסוד ערכיות ומערכתיות, הנוגעות לעתיד המדינה, נחוץ מתמיד ואף קריטי לישראל – אולי בפרט כעת עם התמתנות המגפה.

הרעיון המסדר שהביא להקמת המדינה הוא הצייונות. זו, כתנועה לאומית ואידאולוגית, התומכת בקיומה של מדינה יהודית בארץ ישראל, קמה בשלהי המאה ה-19, כשערכיה נעוצים בתפישות עתיקות יומין הטבועות במסורת הדתית וברעיונות הלאומיים שפרחו אז באירופה. מראשיתה היו מטרותיה שיבת ציון, קיבוץ גלויות וביסוס ריבונות יהודית עצמאית. בנימין זאב הרצל, שנחשב להוגה הצייונות המודרנית, ראה אותה כמסכת רחבה של רעיונות, ביניהם גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית.

מאז הקמת המדינה ב-1948 המשכיה התנועה הצייונית לתמוך בקורים אלו, תוך שמירה על ביטחון

המדינה. אלא שבתקופה האחרונה, בין אם זה בצל משבר הקורונה ובין אם בגלל מאבקים פוליטיים והגשת כתבי אישום נגד ראש הממשלה, מתרחבים הפערים במפת התנועה הצייונית, ולא ניתן עוד להתעלם מהעובדה שכשליש מאורחי המדינה – בעיקר ערבים וחרדים – אינם מזדהים בעת הזאת עם ערכיה. האתגרים שלפניהם ניצבת המדינה קוראים לבדיקה מעמיקה של הפרדיגמות המעצבות את פני החברה הישראלית. זוהי משימה קשה, הטומנת בחובה גם הודמנויות חסרות תקדים, הכוללות זיהוי "רעיונות מסדרים" מחודשים לדמותה של המדינה בעשורים הבאים. למשימה זו נרתמו 32 אישים מוכרים, נשים וגברים מובילים מתחומי עיסוק שונים, מכל קצות הקשת הפוליטית, ובעלי רקע, אמונות, השקפות עולם וגיליים מגוונים. בשיחות אישיות מעמיקות מול כתובי המאמר, שיתפו אותם אישים את מחשבותיהם, חששותיהם ותקוותיהם לגבי עתידה של מדינת ישראל. בשיחות אלו הם הצביעו על "הרעיון המסדר" והערכים החשובים (בעיניהם), עליהם יש להשתית את החברה הישראלית בעשורים הבאים.

- על אף מגוון המראיינים והדעות, יוזמי הפרויקט (צוות חוקרים בכירים ממוסד שמואל נאמן למחקר מדיניות לאומית, שבנוסף לכותבי המאמר כלל גם את יו"ר המוסד פרופ' זאב תדמור, לשעבר נשיא הטכניון, ופרופ' עירד יבנה, מנכ"ל מוסד שמואל נאמן) זיהו מכנה משותף. השיחות, כך התברר, הובילו להתלכדות סביב עקרונות מגילת העצמאות, תוך מינוי קוד בתנאים ההכרחיים שיאפשרו את מימוש ערכיה: ביטחון, חוסן ואיתנות; גיבוש וייצוב מנגנונים וכללי משחק (שיטת בחירות שתביא ליציבות שלישונית וצמצום כוח היתר של קבוצות שוליים); הגדרת היחסים בין הרשויות (הפרדה, איוונים ובלמים) וחזיון מעמדו של הדרג המקצועי. למרות הדילמות הרבות ומגוון הדעות, לכולם היה ברור שישנם נוסחים שאינם פרדיגמטיים שמצריכים בחינה ועדכון לשם שמירה על עתיד יציב למדינת ישראל:
- מערכת החינוך. נחוצה מערכת המחנכת

לחשיבה ביקורתית, לערכים, לחיים עם מחלוקות ולטיפוח יכולת הכלה של קבוצות ותרבויות שונות. יש צורך להבטיח לימודי ליבה לכל ילדי ישראל, ובמיוחד עברית, אנגלית ומתמטיקה. הוסכם על רבים הצורך בחזיון החינוך והלימוד של המורשת התרבותית היהודית בשילוב עם פירוטיה הישראלים, וכמובן – הצורך בחזיון מעמד המורים.

- יהודית ודמוקרטית. ישנה הסכמה רחבה (שכ"ל ללג גם מראיינים ערבים) לגבי חשיבותו של השינוי לוב הזה, אף כי הוא מציף לעתים ניגודים. רבים הצביעו על חשיבותו של חוק השבות, כמו גם על היעדר אזכור ערך השוויון בחוק הלאום, שמקבל משמעות עמוקה בקרב החברה הדרונית. שוויון ושמירת זכויות האדם, כפי שמתבטאים במגילת העצמאות, הם מאפיינים של היהדות אשר מייצרים את החיבור לערכי הדמוקרטיה הליברלית ולחזיון הערכים החברתיים.

אולי הגיע הזמן לשנות את הרעיון המסדר שהביא להקמת המדינה. הוא מתבסס כבר שנים על אותה אג'נדה, ונדמה שהוא כבר לא עובד

הודגשה ההבחנה בין דמוקרטיה לאומנית לדמוקרטיה ליברלית. "דמוקרטיה לאומנית בצירוף 'יהודית' תרוקן את הדמוקרטיה מתוכן ממשי", אמר אחד המשתתפים בפרויקט.

- כלכלת שוק מוסרית. המשבר יוצר שינוי פרדיגמטי בהסתכלות על תפקידי המדינה בהקניית רשת ביטחון עדכנית לאורחיה. הכוונה להתיאמת מדינת הרווחה למציאות החדשה, הכוללת תחלת חיים מתארכת לצד גידול באוכלוסייה, המוביל לתהליך עיוור משמעותי. בנוסף, נושאי הגנת הסביבה ושינויים בעולם האנרגיה מצביעים על כך שצריך מאבק קשה על משאבים, מאבק שהוא לאו דווקא אידאולוגי אלא על אופן ההתנהלות.
- ממלכתיות. המשמעות של ממלכתיות היא

חיפוש הטוב המשותף, שלילת פונדמנטליזם וחזיון הלכידות. כלומר, שמירה על חזון משותף, תוך הצבת האינטרס של הכלל מעל לשאיפות פוליטיות שבמחלוקת. גישה זו מאפשרת שילוב תרבויות והתייחסות הוגנת ומכילה למרכיבים מתבדלים בחברה, כמו חלק מהחברה החרדית ומהחברה הערבית.

- ישראל במזרח התיכון. ישנה דואליות ערכית בהתייחסות לתרבות המערבית הדמוקרטית ולקידמה הטכנולוגית לצד הכרה בשכונתנו עם מדינות המזרח התיכון, שלא ניתן להתעלם מהן ומהמשמעות הגיאוגרפית של קרבתן. לכן עלינו לשמור על אוריינטציה מערבית – שם גם יתרוננו היחסי – לצד השתלבות מעשית באזור. המראיינים בפרויקט סברו כי יש לבחון דרכים לקדם את היחסים עם המעצמות התרבותיות באזור – איראן, טורקיה ומצרים. רובם (לא כולם) הצביעו על כך שמציאת פתרון (אולי קו-נפדרטיבי) לסכסוך עם הפלסטינים היא משמעותית במערך היחסים באזור, ובייצובה הפנימי של מדינת ישראל, אך היתה הסכמה כי "קשה להיות אופטימיים כרגע לגבי גיבוש פתרון בר קיימא".

- ישראל בעמים. הגלובליזציה הכלכלית, התרבותית והחברתית, מחייבת את ישראל לבחון את הפרדיגמות הקיימות ביחסינו עם הכוחות העולמיים השונים.

ניתוח הראיונות הוביל את החוקרים למסקנה שקיים מכנה משותף רחב למדי גם בקרב בעלי דעות מגוונות ושונות, ושניתן למצוא בסיס משותף לרעיון מסדר, על יסוד עקרונות מגילת העצמאות, אשר יכול לגשר על ההבדלים והשסעים המאפיינים כרגע את החברה בישראל. כמעט כל האישים שראיינו היו תמימי דעים שהמצב הקיים מערער את היסודות עליהם נשען הרעיון הצייוני כפי שהוגדר על ידי האבות המייסדים, וכי הצורך בגיבוש רעיונות מסדרים ברור ומיידי.

ד"ר אדרס הוא חוקר בכיר במוסד שמואל נאמן בטכניון, חוקר גלובליזציה, טייס קרב לשעבר, ממקימי שותפות חיפה בוסטון; ד"ר גל הוא עמית מחקר בכיר במוסד שמואל נאמן, לשעבר פסיכולוג ראשי בצה"ל, סגן ראש המל"ל וראש מנהלת השירות האזרחי-לאומי